

Κεφάλαιο Γ. Υπερτεμαχιακά στοιχεία: διδασκαλία του τόνου

17η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί αφορά στη διδασκαλία του τόνου σε λέξεις όπως «πότε» - «ποτέ», δηλαδή σε ζεύγη λέξεων που περιέχουν τα ίδια τεμάχια (τους ίδιους ήχους) και ο τόνος διαφοροποιεί τη σημασία τους.

Επίπεδο	Αρχάριο - Μέσο
Ομάδα στόχος	Επίπεδο A2, B1: όλες οι ηλικίες
Θεματικό περιεχόμενο	Ποικίλα θέματα συμπεριλαμβανομένων αυτών της υγείας, της επικοινωνίας και των υπηρεσιών
Διδακτικός στόχος	Διδασκαλία της διακριτικής λειτουργίας του τόνου
Απαιτούμενος χρόνος	2 διδακτικές ώρες
Υλικό	Κάρτες, 5 φωτοτυπίες
Εμπλεκόμενες δεξιότητες	Κατανόηση και παραγωγή προφορικού λόγου
Τι χρειάζεται να ξέρουν οι μαθητές από πριν	Σχετικό λεξιλόγιο

Παρουσίαση

Δίνετε στους μαθητές σας το παρακάτω κείμενο (Ε. Τριβιζάς, *Η τελευταία μαύρη γάτα*, Ελληνικά Γράμματα, σελ. 290).

Φωτοτυπία 1

Εκεί μπόρεσα να διακρίνω εκατοντάδες ξύλινα κιβώτια τοποθετημένα σε στοίβες το ένα πάνω στο άλλο, που έγραφαν απ' έξω με μαύρα κεφαλαία γράμματα

ΦΑΚΕΣ

- Βλέπεις; Ρώτησε ο Τσαμπατζίκος. Βλέπεις τι μεταφέρει το κίτρινο καράβι;
- Βλέπω. Κιβώτια με όσπρια.
- Όσπρια;
- Ναι. Φακές.
- Δε μεταφέρει φακές, μπουμπούνα.
- Τι μεταφέρει τότε;
- Φάκες.
- Για ποντίκια;
- Όχι για ρινόκερους! Με ειρωνεύτηκε. Και βέβαια για ποντίκια!

Ρωτάτε τους μαθητές σας αν έχουν άγνωστες λέξεις και τους εξηγείτε το λεξιλόγιο και κυρίως τις λέξεις στόχους, δηλαδή «φάκες» - «φακές».

Κατόπιν τους κάνετε τις εξής ερωτήσεις:

1. Τι διαφορετικό αντιλήφθηκαν οι δύο ομιλητές, δηλαδή τι νόμισε ο καθένας ότι μετέφερε το κίτρινο καράβι;
2. Γιατί κατάλαβαν κάτι διαφορετικό;
3. Σε τι διαφέρουν οι δύο λέξεις;
4. Τι είναι ίδιο στις δύο λέξεις;

Τους εξηγείτε ότι κάποιες λέξεις μπορεί να είναι ίδιες, δηλ. να περιέχουν τους ίδιους ήχους, αλλά να διαφέρουν στη θέση του τόνου και έτσι στη σημασία τους. Όταν γράφουμε με κεφαλαία γράμματα, δεν σημειώνουμε τον τόνο, οπότε δεν ξέρουμε πού τονίζονται οι λέξεις. Έτσι μπορεί να καταλάβουμε κάτι διαφορετικό όπως στον

παραπάνω διάλογο. Στη συνέχεια χωρίζετε τους μαθητές σε ομάδες των τεσσάρων και τους ζητάτε να σκεφτούν και άλλα ζεύγη λέξεων που να διαφέρουν μόνο στον τόνο και να έχουν διαφορετική σημασία. Έπειτα, γράφετε στον πίνακα με κεφαλαία και πεζά γράμματα τις λέξεις της κάθε ομάδας, π.χ. ΝΟΜΟΣ - νόμος - νομός, κτλ.

Τους δίνετε την παρακάτω φωτοτυπία, τους ζητάτε να βρουν στο κείμενο ζεύγη λέξεων που διαφοροποιούνται ως προς τον τόνο και τους ζητάτε να τοποθετήσουν τις λέξεις στην κατάλληλη στήλη του πίνακα που ακολουθεί ανάλογα με το πού τονίζονται. Η αριστερή στήλη αφορά στις λέξεις που τονίζονται στην παραλήγουσα, και η δεξιά σε εκείνες που τονίζονται στη λήγουσα (οι κύκλοι αντιστοιχούν στον αριθμό των συλλαβών και το μέγεθος των κύκλων στη θέση του τόνου, δηλαδή ο μεγαλύτερος κύκλος αντιστοιχεί στην τονισμένη συλλαβή).

Φωτοτυπία 2

Είναι αστείο! Ο κ. Τάκης δεν πήγε ούτε στη δική του δίκη.

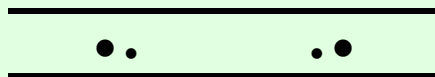
- Πότε θα πας στο χωριό, Κική; - Ποτέ.

Συνάντησε τον παπά μας στη Ρώμη και επισκεφτήκανε μαζί τον πάπα στο Βατικανό.

Όλοι οι φίλοι μου μου έδωσαν ένα φιλί.

Το λάδι που πήραμε έχει ένα ωραίο λαδί χρώμα.

Δεν σταμάτησε να μιλά αγγλικά χθες το βράδυ. «Μίλα και λίγο ελληνικά», του είπα.

Οι μαθητές θα πρέπει να συμπληρώσουν τον πίνακα όπως παρακάτω:

	
δίκη	δική
πότε	ποτέ
πάπα	παπά
φίλοι	φιλί
μίλα	μιλά

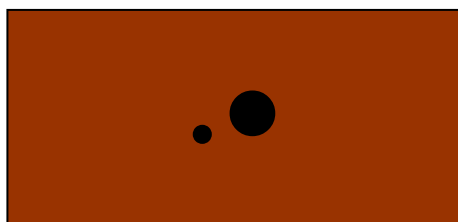
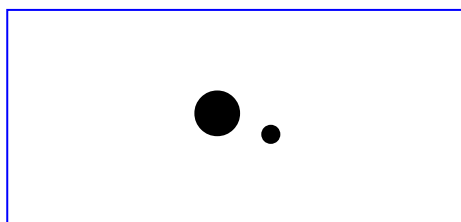
Σημ: Επισημαίνετε ότι η ορθογραφία των λέξεων μπορεί να διαφέρει (π.χ. φίλοι, φιλί), αλλά οι ήχοι τους είναι ίδιοι.

Οι μαθητές μπορούν επίσης να δουν και να ακούσουν παραδείγματα ελάχιστων ζευγών ως προς τη θέση του τόνου, δηλαδή λέξεων με τους ίδιους ήχους αλλά διαφορετική θέση του τόνου και διαφορετική σημασία, στη Φωνητική Βιβλιοθήκη του εκπαιδευτικού εργαλείου *Μιλώ Ελληνικά - SpeakGreek* (<http://speakgreek.web.auth.gr/dp/el/library/choose>).

Πρακτική

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (1): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη

Δίνετε σε κάθε μαθητή σας ένα ζευγάρι κάρτες όπου αναγράφεται το τονικό σχήμα ● ● (τονισμένο - άτονο) και ● ● (άτονο - τονισμένο) από χαρτόνι διαφορετικού χρώματος (άσπρο για το σχήμα ● ● και καφέ για το σχήμα ● ●).

Προφέρετε με τυχαία σειρά μια λέξη από τα παραπάνω ζεύγη (π.χ. μιλά, πότε, δική, παπά, φίλοι) και ζητάτε από τους μαθητές να σηκώσουν την κάρτα με το κατάλληλο τονικό σχήμα. Ελέγχετε πόσοι μαθητές έχουν βρει τη σωστή απάντηση και επαναλαμβάνετε την άσκηση με τις υπόλοιπες λέξεις (μίλα, ποτέ, δίκη, πάπα, φιλί).

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (2): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Χωρίζετε την τάξη σε δύο ομάδες. Ζητάτε από ένα μαθητή της πρώτης ομάδας να προφέρει μια οποιαδήποτε λέξη από τα παραπάνω ζεύγη, αφού πρώτα σας δείξει, κρυφά από την άλλη ομάδα, το χρώμα της αντίστοιχης

κάρτας (άσπρο για το τονικό σχήμα ● ● και καφέ για το τονικό σχήμα ● ●). Ζητάτε από την άλλη ομάδα να σηκώσει την κατάλληλη κάρτα. Ελέγχετε το αποτέλεσμα, δηλαδή αν ο μαθητής πρόφερε σωστά τη λέξη και/ή αν η δεύτερη ομάδα την αναγνώρισε σωστά. Σε περίπτωση λάθους ή πολλών διαφορετικών απαντήσεων, ζητάτε από τους μαθητές να εντοπίσουν τα προβλήματα που υπήρξαν στην παραγωγή ή στην αντίληψη και συνεχίζετε την άσκηση με εναλλαγή των ομάδων.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (3): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Μοιράζετε τη Φωτοτυπία 3 στους μαθητές. Τους διαβάζετε τις παρακάτω προτάσεις, τους ζητάτε να συμπληρώσουν τις λέξεις που λείπουν στη φωτοτυπία τους και στη συνέχεια να διαβάσουν τις προτάσεις φωναχτά.

1. Δεν έχει χώρο για χορό εδώ.
2. Η αδερφή Μαρία έμεινε μόνη της στη μονή.
3. Έτσι που αύξησαν τον φόρο, δε θα φορώ τίποτα καινούριο πια.
4. Έτριψε το πορτοκάλι, για να βγάλει το πορτοκαλί χρώμα του.

Φωτοτυπία 3

1. Δεν έχει _____ για _____ εδώ.

(α) χορό

(β) χώρο

2. Η αδερφή Μαρία έμεινε ____ της στη ____.
3. Έτσι που αύξησαν τον ____ δε θα ____ τίποτα καινούριο πια.
4. Έτριψε το ____ για να βγάλει το ____ χρώμα του.

- (α) μόνη (β) μονή
(α) φορώ (β) φόρο
(α) πορτοκάλι (β) πορτοκαλί

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (4): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Μοιράζετε στους μαθητές τη Φωτοτυπία 4 και τους ζητάτε να συμπληρώσουν τα κενά των προτάσεων, σχηματίζοντας την προστακτική των ρημάτων που λείπουν.

Φωτοτυπία 4

Η Μαρία δε μιλά δυνατά.
Η γιαγιά δεν πατά σταθερά.
Ο μικρός Γιάννης δεν μασά καλά.
Η Κική δε φορά το μπουφάν της.

Μαρία, ____ δυνατά.
Γιαγιά, ____ σταθερά.
Γιάννη, ____ καλά.
Κική, ____ το μπουφάν σου.

Καθοδηγούμενη δραστηριότητα

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια και τους μοιράζετε από έναν από τους παρακάτω πίνακες:

Φωτοτυπία 5

Μαθητής Α

	A	B	Γ
1	κύμα		άλλου
2		δίπλα	
3	φύσα		

Μαθητής Β

	A	B	Γ
1		αλλού	
2	χαρώ		διπλά
3		κιμά	φυσά

Ζητάτε από τους μαθητές να συμπληρώσουν τα κενά κελιά με τις λέξεις που βρίσκονται στα αντίστοιχα συμπληρωμένα κελιά του συμμαθητή τους. Έτσι, ο διάλογος ανάμεσα στους δύο μαθητές θα είναι:

Μαθητής Α: «Ποια λέξη έχεις στο κελί Α2»;
Μαθητής Β: «Έχω τη λέξη χαρώ».

Ο μαθητής Α πρέπει να συμπληρώσει τη λέξη χαρώ στο κελί Α1. Συνεχίζει ο μαθητής Β με τον ίδιο τρόπο και μετά εναλλάξ, μέχρι να συμπληρωθούν τα κελιά. Στο τέλος οι μαθητές ελέγχουν τις απαντήσεις και, αν έχουν λάθος, επαναλαμβάνουν τις λέξεις και συνεργάζονται, έτσι ώστε να τα διορθώσουν.

Παραγωγή

Επικοινωνιακή δραστηριότητα (1)

Παιχνίδι ρόλων: «Στον οδοντογιατρό»

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια και τους διανέμετε ρόλους. Ο μαθητής Α έχει πρόβλημα με τα δόντια του, πηγαίνει στον οδοντογιατρό και του εξηγεί το πρόβλημά του (πχ. πονώ πολύ, δεν κοιμήθηκα από τον πόνο). Ο μαθητής Β, που είναι ο οδοντογιατρός, τον εξετάζει δίνοντάς του συγκεκριμένες οδηγίες για να δει πόσο σοβαρό είναι το πρόβλημα (π.χ. πάτα τα ούλο σου, μασά δυνατά.) Ο μαθητής Α του λέει τι μπορεί γενικά να κάνει και τι όχι και γιατί. Ο οδοντογιατρός κρατά σημειώσεις και επαναλαμβάνει τα κύρια σημεία της εξέτασης (πχ. δεν μιλά καθαρά, δεν μασά καλά). Οι μαθητές θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν στον διάλογό τους τα ζεύγη λέξεων που εμφανίζονται στην κάρτα τους, καθώς και άλλα αντίστοιχα ζεύγη λέξεων που γνωρίζουν.

Μαθητής Α
πόνος - πονώ
μόνο - μονό
φίλη - φιλί
πίνω - πεινώ
μήλο - μιλώ

Μαθητής Β
μίλα - μιλά
πάτα - πατά
μάσα - μασά
φύσα - φυσά
φόρα - φορά

Επικοινωνιακή δραστηριότητα (2)

Παιχνίδι ρόλων: «Στο τηλέφωνο»

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια για να παίξουν παιχνίδι ρόλων. Ο μαθητής Α ταξιδεύει και στον δρόμο χαλάει το αυτοκίνητό του. Παίρνει τηλέφωνο στην οδική βοήθεια, αλλά η σύνδεση δεν είναι καλή. Ο μαθητής Β είναι ο υπάλληλος της οδικής βοήθειας που δέχεται το τηλέφωνο, αλλά δεν καταλαβαίνει καλά τι πρόβλημα υπάρχει και πού είναι ο πελάτης. Και οι δύο επαναλαμβάνουν συχνά παρόμοιες αλλά λανθασμένες πληροφορίες (π.χ. Μαθητής Α: Είμαι μόνος μου στον δρόμο, Μαθητής Β: Είναι μονός ο δρόμος;). Οι μαθητές θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τις λέξεις που εμφανίζονται στην κάρτα τους, καθώς και άλλες λέξεις που γνωρίζουν οι οποίες μπορούν να διαφοροποιηθούν ως προς τον τόνο.

Μαθητής Α
λάδι
μόνος
άλλου
χώρο
χωνί
χαρεί
δίπλα
ποσό
βαρύ

Μαθητής Β
λαδί
μονός
αλλού
χορό
χώνει
χάρη
διπλά
πόσο
βάρη